

Parapsykologian lonkerot

Parapsykologia voidaan jakaa kahteen alueeseen: akateemiseen ja ns. populistiseen parapsykologiaan.

Akateeminen parapsykologia on jopa hyväksytty jäsentieteeksi Yhdysvaltojen tieteenedistämisseuraan (AAAS). Jäsenyys on kylläkin ollut kiistanalaista, ja esimerkiksi kuuluisa fyysikko J. A. Wheeler vaati muutama vuosi sitten jäsenyyden lakkauttamista kirjeessään AAAS:n puheenjohtajalle: "Drive the Pseudos (pseudotieteet) out of the Workshop of Science".

Ilmeisesti parapsykologian tutkijoiden joukossa on kuitenkin useita vilpittömiä totuuden etsijöitä. Vilpittömässä tieteellisessä tutkimisessa ei luonnollisesti ole mitään pahaa, vaikka tutkimuskohde onkin epäsovinnainen. Suurin haitta on ajan tuhlauminen, jos todisteita ei löydykään.

Toisin on populistisen parapsykologian laita. Se on kokoelma väitteitä, joita vain kaikkein nälkäisimmät voivat nieleskellä. Ihmisille luvataan jälleensyntymistä tai ainakin "suuria ihmeitä" arkipäivän harmauden tilalle. Käyttämällä hyväksi ihmisten herkkäuskoisuutta heiltä kerätään suuria rahasummia.

Populistinen linja käyttää akateemista parapsykologiaa markkinoinnin avustamiseen. Populistisen parapsykologian edustajat eivät kuitenkaan puhu tehdyistä tutkimuksista, vaan kertovat anekdootteja tyyliin "kuinka jollekin tapahtui jotain kummaa". Ne ovatkin paljon vaikuttavampia kuin akateemiset kokeet, joissa on saatu tulokseksi vain epämääräisiä tilastollisia poikkeamia. Miel-

lään käytetään myönteiseltä kuulostavia perusteluja, kuten "sitä tutkitaan jopa monissa yliopistoissa".

Se, että joku yrittää löytää todisteita parapsykologisille ilmiöille, ei kuitenkaan vielä todista niiden olemassaoloa. Parapsykologit vetoavat myös siihen, että lähes kaikille suurille keksinnöille on aluksi naurettu. Tämä on tietysti totta — mutta se, että parapsykologeille nauretaan, ei välttämättä todista heidän olevan oikeassa.

Populistisella parapsykologialla on selviä yhteiskunnallisia haittoja. Herkkäuskoisuus saattaa levitä yhteiskunnallisesti tärkeimpiinkin kysymyksiin. Monet tuhlaavat aikaansa, jonka käyttö muuhun toimintaan voisi olla paljon hyödyllisempää. Lisäksi populistiset kirjoitukset saattavat lisätä tieteenvastaisuutta: uskotaan tieteen tekijöiden olevan ennakkoluuloisia, koska he eivät perehdy "todistusaineistoon" ja tutki "todella tärkeitä kysymyksiä".

Monet uskovat parapsykologiaan tunteenomaaisesti, mutta siihen voi suhtautua myös kahdella rationaalisesti perusteltavalla tavalla. Liberaalin ajattelutavan mukaan aihetta kannattaa tutkia sen mahdollisen suuren merkityksen vuoksi, vaikka onkin mahdollista, ettei mitään löytyisi. Jyrkemmän linjan mukaan aihetta ei kannata edes tutkia, koska parapsykologisille ilmiöille ei ole hyviä perusteluja.

Alan tutkijat otaksuvat, että ainakin joillakin ihmisillä on parapsykologisia kykyjä. Kuitenkin tällaiset "kyvyt" katoavat, kun selvännäkijöitä ja meedioita yritetään tutkia hyvin kontrolloiduissa oloissa.

Yhdysvaltalaiseen ylikuonnollisia ilmiöitä tutkivaan komiteaan (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal) kuuluva taikuri James Randi on jo 15 vuoden ajan luvannut 10 000 dollaria sille, joka tekee ylikuonnollisen temppun kontrolloiduissa oloissa — taikurithan pystyvät ammattinsa ansiosta havaitsemaan huijaukset paremmin kuin luonnontieteiden edustajat. Randi osaa muun muassa taivutella avaimia paremmin kuin Uri Geller, joka toimi tavallisena taikurina ennen siirtymistään isomman rahan showalalle. Monet ovatkin yrittäneet saada Randin palkintoa, mutta ylikuonnollisia kykyjä ei ole löytynyt keneltäkään.

Useat parapsykologiset tutkimukset ovat olleet tilastollisia testejä kuten kortinarvauskokeita. Tilastollisesti merkitseville tuloksille on useita mahdollisia normaaleja selityksiä. Koe voi olla huonosti kontrolloitu tai tilastollinen analyysi voi olla virheellinen. Tehtäessä useita koesarjoja on todennäköistä, että jokin sarja antaa poikkeuksellisia tuloksia. Hyvä tulos voi myös perustua huijaukseen. Tilastollisia poikkeamia ei siis pidä kovin hätäisesti tulkita tueksi "parapsykologiselle hypoteesille".

Käytännössä monet kokeet ovatkin olleet huonosti suunniteltuja, toteutettuja ja/tai analysoituja (katso loppussa mainitut artikkelit). Lisäksi on tavallista, että tutkimusraportit ovat puutteellisia, jolloin lukija saa käsityksen, että koe on ollut paremmin kontrolloitu kuin se todellisuudessa on ollut. "Hyvät tulokset" eivät tällöin kaipaa kovin mullistavia selityksiä.

Monet räikeät epärehellisyudet jättävät likaisen varjon akateemisenkin parapsykologian ylle. Lontoon yliopistossa työskennellyt S. G. Soal, joka kuoli 1975, oli eläessään hyvin arvostettu parapsykologian tutkija. Vuonna 1978 hänen tärkeimmät, 1940-luvulla tehdyt tutkimuksensa osoitettiin väärännetyiksi. W. J. Levy, kuuluisan Institute of Parapsychology in Durhamin johtaja, jäi 1974 kiinni sormeillessaan mittauslaitteita kokeen aikana. W. H. Tenhaeff oli parapsykologian professorina Utrechtiin yliopistossa Hollannissa. 1981 huomattiin, että hän oli julkaissut samasta tutkimuksesta aivan erilaiset versiot kotimaata ja ulkomaalaisia kollegoja varten.

Kun lisäksi ottaa huomioon, että parapsykologiaa on tutkittu sata vuotta ilman, että olisi saatu mitään selviä ja toistettavia todisteita, on jyrkemmällekin suhtautumislinjalle hyviä perusteita.

Akateeminenkin parapsykologia on siis varsin heikolla pohjalla, mutta yhteiskunnallinen ongelma on kuitenkin populistinen rahankeruuparapsykologia. Se käsittelee puiden henkiä, energiaruumista, biorytmejä yms. ikään kuin niissä olisi jotain perää.

Kaikissa tämäntyyliisissä kysymyksissä luonnollisesti ihmetyttää, miksi monet ihmiset uskovat tällaisiin asioihin hyvin heikoilla perusteilla. Usein pelkkä tieto tosiasioista riittää

antamaan hyvän vastustuskyvyn perusteettomille uskomuksille. Jos esimerkiksi ymmärtää tähtitieteen ja fysiologian alkeet, on vain pieni vaara takertua astrologian lonkeroihin.

Pelkkä tieto ei kuitenkaan aina riitä. Miksi ei ole järkevää uskoa ikiliikkuihin? Hyvä syy on se, että satojen vuosien yrittämisestä huolimatta ei ole kyetty rakentamaan ikiliikkujaa. Tämä kokeellinen havainto on sopu-soinnussa termodynamiikan toisen pääsäännön kanssa. Sen on havaittu kuvaavan luontoa niin tarkasti ja luotettavasti, ettei kukaan järkevä ihminen nykyään edes yritä ikiliikkujan rakentamista. Vastaavanlaista perustelua voi myös käyttää parapsykologiaa vastaan.

Informaation yksipuolisuus on yksi tärkeä syy laajaan kiinnostukseen parapsykologiaa kohtaan. Parapsykologiset kirjat ja artikkelit ovat paljon tuottoisampia kuin parapsykologiaa kritisoivat. Uteliaan maallikon ei ole helppoa muodostaa rationaalista mielipidettä parapsykologisista ilmiöistä.

Aiheesta enemmän

Broad, W., Paranormal powers are so much hocus-pocus. *Science* 207 (1980), s. 389.

Diaconis, P., Statistical problems in ESP research. *Science* 201 (1978), s. 131-136.

ESP research. *Science* 202 (1978), s. 1145-1146.

Marks, D. ja Kammann, R., Information transmission in remote viewing experiments. *Nature* 274 (1978), s. 680-681.

Marks, D., Sensory cues invalidate remote viewing experiments. *Nature* 292 (1981), s. 177. Alvarez, L., Parapsychology and spontaneous cases. *Science* 150 (1965), s. 436.

Parapsykologiaa kriittisesti käsitteleviä kirjoja:

Frazier, K. (toim.), *Paranormal borderlands of science*. Prometheus, New York, 1981. 469 s.

Gardner, M., *Science: good, bad and bogus*. Prometheus, New York, 1981. 408 s.

Hansel, C., *ESP and parapsychology: A critical re-evaluation*. Prometheus, New York, 1980. 325 s.

Marks, D. ja Kammann, R., *Psychology of the psychic*. Prometheus, New York, 1980. 232.

• Harri Hemilä riepottaa parapsykologiaa varsin reippaasti. Palstat ovat kuitenkin auki myös myönteisemmin parapsykologiaan suhtautuville kirjoittajille: ulkopolitiikan lailla tämä on keskusteltava asia. Keskustelun sivistyneisyyttä on aika hankala arvioida, mutta asiallisuuden suhteen on kyllä joitakin kriteerejä. Hemilä toteaa populistisen parapsykologian puoltajien usein käyttävän ilmausta "sitä tutkitaan monissa yliopistoissa" tai kertovan siitä "kuinka jollekin tapahtui jotakin kummaa". Tämäntapaista tekstiä voi itse kukin lukea esimerkiksi Rauni-Leena Luukasen hyvin kaupaksi käyvistä tuoreesta kirjasta "Kuolemaa ei ole". Alla näytteeksi siitä pari palaa — tämäntyyppistä kirjoittelua emme siis toivo. Näin Luukanen luvussa levitaatiosta ja esineiden siirtymisistä (apport-ilmiöistä):

"Nykyaikaisessa kuvansiirtotekniikassa valokuva voidaan "pirstoa" pisteiksi ja lähettää piste pisteeltä äänisignaaleina puhelinlankoja pitkin muutamassa minuutissa maapallon toiselle puolelle. Tätä emme pidä edes ihmeenä, eivätkä parapsyykkiset ilmiötkään liene sen mystisempiä.

Neuvostoliittolaiset tutkijat ovat todenneet, että kun ajan virtaus aineen läpi muuttuu, aineen paino vähenee. Tämän mukaan levitaatio olisi mahdollista käytännössäkin eikä ainoastaan teoreettisena pohdiskeluna. Ajalla näyttää olevan jonkinlainen suhde luonnonilmiöihin, ja tutkimalla aikaa ja ajan virtausta, erästä energian muotoa, voidaan saada lisäselvyyttä moniin parapsyykkisiin ilmiöihin. Aikahan on suhteellinen käsite. Sitä on verrattava johonkin. Ellei vertauskohdetta ole, se menettää merkityksensä."

"Selostukset apport-ilmiöistä tuntuivat myös uskomattomilta. Esine voi haihtua eli dematerialisoitua ja hetkessä siirtyä toisaalle ja materialisoidua jälleen. Muistammehan kouluaikana tehdyt kemian koeharjoitukset: kun metallia kuumennetaan, se muuttuu nestemäiseksi ja edelleen kuumennettaessa se voi höyrystyä. Höyryn siirtyminen paikasta toiseen ei enää tunnukaan mahdottomalta. Kylmässä höyry taas voi tiivistyä nestemäiseksi ja lopulta tiivistyä jälleen metalliksi. Olisikohan apport-ilmiöissä kysymys samantapaisesta ketjureaktiosta, sillä apportoidut esineet ovat tuntuneet aineellistuessaan kuumilta?"

(TR)

Harri Hemilä